

UNIwersYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU
Wydział Sztuk Pięknych

Toruń/Warszawa, 26 lipca 2023 r.

prof. zw. dr hab. Jan Wiktor Sienkiewicz
Zakład Historii Sztuki i Kultury Polskiej na Emigracji
Katedra Historii Sztuki i Kultury
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Recenzja

pracy doktorskiej mgr. Pauliny Długosz

pt. ***Ocena oraz weryfikacja współczesnych metod przekładu kodu
wizualnego obiektu sztuki oraz obiektu historycznego na język
opisowy w przestrzeni edukacyjnej muzeum***

napisanej w Katedrze Historii Malarstwa i Rzeźby oraz Muzeum Miasta Łodzi
pod kierunkiem dr. hab. Anety Pawłowskiej, prof. UŁ i opiekuństwem pomocniczym
kustosza Mai Jakubczyk

na Stacjonarnych Studiach Doktoranckich Nauk Humanistycznych na Wydziale Filozoficzno-
Historycznym
Uniwersytetu Łódzkiego

Przestawiona do recenzji dysertacja doktorska, wykonana została w ramach studiów doktoranckich II edycji programu grantowego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (obecnie Ministerstwa Edukacji i Nauki) we współpracy z Miastem Łódź pod nazwą „Doktorat wdrożeniowy”.

Na wstępie recenzji pragnę podkreślić, iż współpraca Autorki doktoratu z zespołem merytorycznym i dyrekcją Muzeum Miasta Łodzi, przyniosła wręcz wzorcowy model dla tego nowej formy doktoratu – tzw. doktorat wdrożeniowego - będąc niezwykle owocnym połączenie świata naukowego i prowadzonych w środowisku uniwersyteckim badań teoretycznych z instytucją publiczną. Jego efektem końcowym jest wdrożony przez instytucję samorządową a opracowany autorsko przez Doktorantkę projekt – dotychczas nieznan w jednostkach muzealnych w Polsce. Jego głównym celem, jest ukazanie praktycznych rozwiązań w obszarze metod przekładu kodu wizualnego obiektu sztuki oraz obiektu historycznego na język opisowy w przestrzeni edukacyjnej muzeum.

1. Określenie trafności wyboru tematu i jego oryginalności

Wybór tematu dysertacji doktorskiej jest trafny i oryginalny – od zamysłu, poprzez poszczególne etapy jego realizacji aż do uzyskanych wyników. Osiągnięte i przedstawione w pracy pisemnej (części opisowej pracy – do s. 105 i części z wykazem autorskich publikacji Doktorantki za lata 2019-2022) a nade wszystko implementacja przez Muzeum Miasta Łodzi, opracowanych przez Autorkę rozwiązań: na początku pilotażowych, dalej – częściowych i ostatecznie – głównych (końcowych – zrealizowanych w I połowie 2023 roku) - jest już dzisiaj gotowym wzorcem do podobnych działań/zastosowań w innych polskich (i nie tylko) muzeach, zbiorach i galeriach sztuki.

2. Charakterystyka i ocena konstrukcji pracy

Liczący 276 stron, przedstawiony do recenzji tom, składa się z dwóch zasadniczych części: I. części pierwszej - opisowej (do s. 105); części drugiej – stanowiącej zbiór kopii publikacji autorstwa Doktorantki, wchodzących w skład całości przedstawionego dorobku publikacyjnego (razem 171 stron). Uwaga – dla jasności i czytelność układu całości tomu zabrakło ciągłej numeracji stron, która urywa się na s. 105 – co utrudnia korzystanie z tekstu podczas jego lektury.

Część **pierwsza tomu** (do s. 105) zawiera:

1. Wykaz ośmiu najważniejszych publikacji mgr Pauliny Dobosz, będących podstawą rozprawy doktorskiej; lista innych publikacji Autorki – licząca siedem pozycji; wykaz referatów wygłoszonych przez Doktorantkę za lata 2019-2022 – liczący trzynaście pozycji (lepiej, byłoby, by zamiast kropek pozycje ponumerować – tak jak pozycje w liście publikacji; w dalszej kolejności: informacja o nagrodzie Prezydenta Miasta Łodzi (którą można byłoby umieścić na zakończenie wykazu); informacje o pięciu warsztatach i wydarzeniach naukowych, w których w latach 2019-2022 udział brała Doktorantka;
2. *Wstęp*, który w Spisie treści (opisany jest jako obejmujący strony 7-23 (w rzeczywistości: są to strony 9-23) – w którym Doktorantka precyzyjnie opisuje kolejność swoich działań badawczych, poczynając od rozpoznań wstępnych, rozpoczętych w październiku 2018 roku, po końcowe rezultaty swojego projektu doktorskiego (I połowa 2023 roku). Na s. 10-23 mgr Paulina Długosz dokonała

- przeglądu literatury dotyczącej tematu swojej rozprawy doktorskiej oraz omówiła własne publikacje (za lata 2019-2022) wchodzące w zakres recenzowanej dysertacji;
3. W rozdziale trzecim *Opis pracy badawczej* (s. 24-29) Autorka opisała cele swojej pracy badawczej (akcentując cel badawczy i cel wdrożeniowy) oraz metody i narzędzia badawcze;
 4. Najobszerniejszy jest rozdział czwarty (s. 30-49) *Prezentacja niepublikowanych wyników badań cząstkowych*, w którym Doktorantka opisała przeprowadzone przez siebie badania ankietowe pilotażowe i badania okulograficzne. W rozdziale tym, zamieściła (ilustrując wyniki badań piętnastoma autorskimi graficznymi wykresami i diagramami, ukazującymi m.in.: procentowy udział poszczególnych grup wiekowych oraz przedstawicieli różnych rodzajów niepełnosprawności w ramach badania ankietowego; liczbę odpowiedzi dotyczących poszczególnych kategorii wydarzeń kulturalnych, wskazanych przez respondentów reprezentujących grupę seniorów – i oddzielnie – grupę młodzieży; liczbę odpowiedzi dotyczących sposobów poznawania i zdobywania wiedzy o sztuce, wskazywanych przez respondentów reprezentujących grupę młodzieży; rozkład odpowiedzi dotyczących oceny poczucia bycia wykluczonym lub nie z udziału w kulturze ze względu na własną niesprawność; rozkład odpowiedzi dotyczących poznanych rodzajów udogodnień i narzędzi wspierających odbiór sztuki; rozkład odpowiedzi dotyczących oczekiwań względem udziału w wydarzeniach kulturalnych; rozkład wyników prezentujących procentowy udział poprawnych odpowiedzi na pytania sprawdzające umiejętności w zakresie kontaktu ze sztuką oraz znajomości sztuk wizualnych; rozkład oceny stopnia zainteresowania oglądanym obrazem; zestawienie średniej oceny atrakcyjności danego dzieła sztuki w zależności od udzielonej odpowiedzi dotyczącej zainteresowania sztuką w ogóle; zestawienie średniej oceny atrakcyjności danego dzieła w zależności (brakuje „od”?, s. 44) rodzaju i formy komunikatu towarzyszącego oglądanej reprodukcji; wykres ukazujący zależność pomiędzy autooceną stopnia zapamiętania danego obrazu a wskazaną w dniu badania oceną stopnia zainteresowania pracą; wykres zależności pomiędzy autooceną stopnia zapamiętania danego obrazu a formą oraz rodzajem tekstu towarzyszącego oglądanej reprodukcji i na koniec: wykres ilustrujący zależność pomiędzy autooceną stopnia zapamiętania danego obrazu, rodzajem tekstu towarzyszącego oglądanej reprodukcji a cechami oglądanego dzieła.

5. W rozdziale piątym - *Wnioski i podsumowania*, Doktoranta dokonała syntetycznego opisu wniosków, płynących z dokonanych w latach 2018-2023 badań, wskazując na trzy zasadnicze rozwiązania wspierające projektowanie uniwersalnych systemów komunikatów językowych. Przedstawione w ramach pracy wdrożeniowej badania oraz ich wyniki (z czym całkowicie należy zgodzić się z Autorką dysertacji), zaprezentowane w ramach osiągnięć Doktorantki - nie tylko „mogą”, ale już są „przykładem **jednej z pierwszych konfrontacji oficjalnych rekomendacji** w zakresie dostępności wystaw (opracowanych w 2021 roku przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zabytków) z muzealną praktyką i codzienną rzeczywistością instytucji kultury” (s. 50);
6. W rozdziale *Literatura* (s. 53-68) Doktorantka zamieściła wykorzystane w swoim opracowaniu źródła i dokumenty prawne oraz listę (bibliografię) opracowań polskojęzycznych i obcojęzycznych;
7. Całkowicie autorskie, opracowane na podstawie własnych badań, ustaleń, wywiadów, konfrontacji i autorskich warsztatów, są (zamieszczone na s. 69-104) *Aneksy*, w których mgr Paulina Długosz zamieściła dziewięć opracowanych przez siebie dokumentów: 1. Zarządzenie wprowadzające standardy dostępności informacyjno-komunikacyjnej w Muzeum Miasta Łodzi; 2. Arkusz obserwacji; 3. Kwestionariusz pre-testu do badań ankietowych projektu „Sztuka łódzka na tle sztuki europejskiej. Wykluczeni/Włączeni”; 4. Kwestionariusz post-tekstu do badań ankietowych projektu „Sztuka łódzka na tle sztuki europejskiej. Wykluczeni/Włączeni”; 5. Kwestionariusz ankiety dla gości indywidualnych (badania diagnostyczne); 6. Kwestionariusz ankiety dla gości indywidualnych (badania ewaluacyjne); 7. Reprodukcje obrazów wybranych do badań okulograficznych; 8. Wyznaczone obszary zainteresowań na obrazach wybranych do badań okulograficznych; 9. Ankieta dla uczestników badania okulograficznego (ankieta wykonana w dniu badania); 10. Ankieta dla uczestników badania okulograficznego (ankieta wykonana w 5-7 dniu po badaniu); 11. Schemat przykładowego rozwiązania zastosowanego w ramach pełnego wdrożenia opracowanego systemu komunikatów językowych na wystawach stałych.

Część **druga tomu** (od s. 106 do nieponumerowanej w ciągu, końcowej s. 276), zawiera kserokopie publikacji autorstwa Doktorantki, wchodzących w skład rozprawy doktorskiej.

3. Odniesienie się do zaprezentowanej w pracy wiedzy autora w zakresie badanej przez niego problematyki

Zaprezentowane przez Doktorantkę osiągnięcia i zastosowania wdrożeniowe czynią z mgr Pauliny Długosz, wybitną w skali Polski, specjalistkę w zakresie implementacji zaproponowanych przez Nią (na podstawie szczegółowych i autorskich metod badawczych) rozwiązań w zakresie współczesnych metod przekładu kodu wizualnego obiektu sztuki oraz obiektu historycznego na język opisowy w przestrzeni edukacyjnej każdego rodzaju muzeum (niezależnie od typu i zawartości prezentowanych zbiorów). Jej wiedza teoretyczna i doświadczenie praktyczne w zakresie badanej problematyki, winny być wykorzystanie (traktuję to jako postulat) w konstrukcji nowoczesnego (w sensie – przystosowanego dla osób z dysfunkcjami) programu dydaktycznego na uniwersyteckich kierunkach, szczególnie takich jak historia sztuki i muzealnictwo.

4. Odniesienie się do zaprezentowanych przez autora w pracy umiejętności warsztatowych, badawczych i językowych

Autorka recenzowanej pracy doktorskiej, tak w jej części opisowej, a nade wszystko w dołączonych do tomu publikacjach (kserokopiach publikacji z wydawnictw drukowanych) wchodzących w skład rozprawy, prezentuje się jako naukowiec dojrzały, z ugruntowanym warsztatem naukowym i badawczym. Pragnę zaakcentować, iż Doktorantka bardzo swobodnie porusza się tak w obszarze zagadnień związanych z historią sztuki (zwłaszcza w zakresie sztuk plastycznych) – jak i uniwersalnych systemach komunikatów językowych (w tym prostego języka – *plain language*). Mgr Paulina Długosz, mając w tej materii wieloletnie doświadczenie i praktykę, wykazuje się klarownością formułowanych tez oraz opisem osiągniętych wyników. Dotyczy to zarówno jej opracowań naukowych w wykorzystaniem bogatego aparatu badawczego i najnowszej literatury, jak i w tekstów popularno-naukowych odnoszących się do metod przekładu kodu wizualnego obiektu sztuki oraz obiektu historycznego na język opisowy w przestrzeni edukacyjnej muzeum.

5. Ocena zaprezentowanych przez autora umiejętności w zakresie uczestnictwa w naukowym dyskursie w zakresie prezentowania i konfrontacji tez i wyników badań

Publikacje naukowe, polskojęzyczne jak i obcojęzyczne, autorstwa mgr Pauliny Długosz, są wynikiem nie tylko jej pracy studyjnej, ale także czynnego, żywego udziału i konfrontacji własnych osiągnięć z innymi badaczami i środowiskami; wymiany poglądów i prezentacji badań podczas konferencji naukowych o zasięgu ogólnopolskim. Oceniam je bardzo wysoko. Podkreślić należy również fakt, iż swoje osiągnięcia Doktorantka prezentowała nie tylko w różnych środowiskach akademickich i uniwersyteckich w Polsce, ale także w jednostkach muzealnych oraz Polskim Komitecie Narodowym Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS.

6. Odniesienie się do osiągniętych przez doktoranta podczas studiów doktorskich i zaprezentowanych w pracy (pkt. 3-5) efektów kształcenia

Na szczególnie podkreślenie zasługują osiągnięcia Doktorantki w zakresie efektów kształcenia – tak podczas studiów doktoranckich jak i zaprezentowanych w pracy doktorskiej (w zakresie: wiedzy, umiejętności i kompetencji).

6a. W zakresie **wiedzy**: Przedstawiona do recenzji praca, na którą składają się publikacje naukowe (15 pozycji) Autorki dysertacji, referaty na konferencjach naukowych (13) oraz udział w projektach i prowadzenie warsztatów (udział w wydarzeniach naukowych dla kadry muzealnej - razem 6 wskazanych wydarzeń) - jest świadectwem zaawansowanej ogólnej wiedzy mgr Pauliny Długosz, dotyczącej teorii i zastosowanych w pracy metod badawczych, pojęć i zasad w zakresie historii i historii sztuki, ale także pedagogiki specjalnej i psychologii. W dojrzały sposób i na zaawansowanym poziomie, Autorka pracy dokonuje oceny publikacji naukowych (tak polskojęzycznych jak i obcojęzycznych), które wykorzystała podczas swoich badań i redakcji tekstu. Szczególnie cenne jest także „osadzenie” Doktorantki w aktualnej sytuacji związanej z pozyskiwaniem środków na badania naukowe. Będąc zastępcą kierownika projektu pt. „Sztuka łódzka na tle sztuki europejskiej. Wykluczeni/włączeni” (realizowanego w ramach Narodowego Centrum Badań i Rozwoju) posiada więcej niż ogólną wiedzę na temat zasad finansowania badań naukowych.

6b. W zakresie **umiejętności**: Swoimi publikacjami, o wysokim poziomie merytorycznym oraz szerokim spektrum oddziaływania (publikowanych w języku polskim i angielskim), Doktorantka udowodniła swoje umiejętności wprowadzania do obiegu naukowego autorskich i całkowicie nowatorskich wyników badań – na bardzo zaawansowanym poziomie; specjalistycznych i w dużej mierze unikatowych w obrębie swojej dyscypliny i specjalności. Umiejętność krytycznej analizy i syntezy oraz zdolność formułowania sądów na temat

współczesnych (a istotnych dla zakresu i tematu pracy) problemów badawczych – są one naturalną konsekwencją wiedzy którą, na studiach doktoranckich i podczas pisania poszczególnych (wykazanych w pracy) artykułów naukowych, nabyła mgr Paulina Długosz.

6c. W zakresie **kompetencji**: osiągniętymi i wykazanymi w pracy doktorskiej wynikami (tak na poziomie wdrożeniowym jak publikacyjnym) mgr Paulina Długosz udowodniła, że posiada wszelkie (i to z nadatkiem) kompetencje do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej i doskonalenia etosu tej pracy. Kompetencja ta, nabyte w trakcie kilkuletnich przygotowań do końcowego etapu procesu doktorskiego, podkreślają społeczną rolę uczonego – szczególnie widoczną w opracowanych i wdrożonych w praktykę osiągnięć w zakresie współczesnych metod przekładu kodu wizualnego obiektu sztuki oraz obiektu historycznego na język opisowy w przestrzeni muzealnej – funkcjonujących w pełnym (opracowanym przez Doktorantkę) spektrum/wymiarze w Muzeum Miasta Łodzi.

7. Konstatacja dotycząca spełnienie przez recenzowaną pracę warunków stawianych pracy doktorskiej i w konsekwencji dopuszczenia jej autora do dalszych etapów przewodu doktorskiego

Lektura pracy doktorskiej mgr Pauliny Długosz - a w dalszej kolejności możliwość napisania recenzji tej bardzo specjalistycznej (jeśli chodzi o temat i zakres) pracy, była dla niżej podpisanego w dwójnasób ciekawa: Po pierwsze: jako dla historyka sztuki, który jest nie tylko badaczem – ale (lub przede wszystkim – z racji na pracę na uniwersytecie) dydaktykiem; oraz po drugie: jako (szczególnie w ostatnich latach) kuratora wystaw artystycznych w zakresie plastyki – tak w Polsce jak i poza granicami kraju, w tym poza Europą.

Doświadczenia z nowymi kręgami kulturowymi a nade wszystko z bardziej zaawansowanym w zakresie postrzegania praw (a co za tym idzie: często znacznie mocniej akcentowanej niż w Polsce) w zakresie zastosowań oferty i udogodnień uwzględniających potrzeby „innego”, wielokrotnie przykuwały moją uwagę i skłaniały do zadawania pytań o praktyczne rozwiązania w zakresie metod przekładu kodu wizualnego w świecie sztuki; a szczególnie w muzealnictwie i wystawiennictwie.

Przedstawiony do recenzji tekst mgr Pauliny Długosz, pt. *Ocena oraz weryfikacja współczesnych metod przekładu kodu wizualnego obiektu sztuki oraz obiektu historycznego na język opisowy w przestrzeni edukacyjnej muzeum*, napisanej pod kierunkiem dr. hab. Anety Pawłowskiej w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Łódzkiego to opracowanie nowatorskie - a zastosowane przez Doktorantkę metody badawcze i osiągnięte rezultaty - łącznie z łódzkim

Zarządzeniem Dyrektora Muzeum Miasta Łodzi wprowadzającym standardy dostępności informacyjno-komunikacyjnej w Muzeum Miast Łodzi – uznać należy za wzorcowe.

Recenzowana praca, którą uznaję za pracę niezwykle nowatorską, spełnia z nawiązką wszystkie warunki określone w Ustawie o stopniach i tytułach naukowych z dnia 20 lipca 2018 roku - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

W związku z tym wnioskuję o przyjęcie przez Radę Instytutu Historii Sztuki na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego, przedstawionej pracy jako rozprawy doktorskiej i dopuszczenie Autorki do jej publicznej obrony.

8. Ewentualne uwagi dodatkowe o zarekomendowaniu pracy do druku

Osiem publikacji naukowych oraz siedem publikacji określonych przez Doktorantkę jako „pozostałe publikacje” (a są to teksty zamieszczone w tomach zbiorowych wydanych przez Wydawnictwo Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy, Wydawnictwo Naukowe UKSW w Warszawie, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego w Łodzi oraz w czasopiśmie: „Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu” oraz w czasopiśmie „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego”, wchodzących w skład rozprawy doktorskiej, to opracowania naukowe o walorach tekstów nowatorskich, opartych na szczegółowych badaniach z wnioskami i postulatami gotowymi do wdrożeń praktycznych, czego przykładem jest, zamieszczony na stronach: 70-75 (wspomniany już wcześniej w recenzji) Aneks 1: Zarządzenie Dyrektora Muzeum Miasta Łodzi nr 27/2023 z dnia 15 czerwca 2023 roku - wprowadzające standardy dostępności informacyjno-komunikacyjnej w Muzeum Miasta Łodzi.

Wyżej wskazane publikacje, jak też opisowa część dysertacji (do s. 105) z zamieszczonymi w niej prezentacjami niepublikowanych wyników badań szczytkowych (badania ankietowe pilotażowe i badania okulograficzne) – powinny być w całości opublikowane w jednym tomie.

Jan Wiktor Sienkiewicz